

โรคปากเปื่อยในแกะและแพะ

Contagious Ecthyma (Orf/Sore Mouth) in Sheep and Goats

เรียบเรียงโดย น.สพ.ตระการศักดิ์ แพ้โรสง

ในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย มีการเลี้ยงแพะและแกะเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดกาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ นครปฐม ราชบุรี และ เพชรบุรี มีการเลี้ยงแพะและแกะมากเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศไทย ปัญหาด้านสุขภาพสัตว์ที่มักพบบ่อยๆในพื้นที่ภาคตะวันตก นอกจากปัญหาการติดพยาธิแล้ว ก็ยังอาจพบปัญหาแพะหรือแกะมีอาการปากเปื่อย-ปากเจ็บโดยไม่ทราบสาเหตุ บทความนี้จะนำท่านผู้อ่านมารู้จักกับ “โรคปากเปื่อยในแพะและแกะ” ว่าคืออะไร ส่งผลกระทบต่อสุขภาพแพะแกะอย่างไรบ้าง และจะควบคุมป้องกันโรคนี้ได้อย่างไร เรามาติดตามอ่านกันนะครับ

ลักษณะทั่วไปของโรค

“โรคปากเปื่อยในแพะและแกะ” มีชื่อเรียกหลายอย่าง อาทิเช่น contagious ecthyma, scabby mouth แต่เป็นที่รู้จักกันในชื่อ orf หรือ sore mouth เกิดจากเชื้อไวรัสซึ่งอยู่ในกลุ่มของ Pox virus (Parapoxvirus) ซึ่งเชื้อไวรัสชนิดนี้สามารถมีชีวิตอยู่นอกตัวสัตว์ภายใต้สภาวะที่เหมาะสมได้นานหลายปี โรคนี้เป็นโรคที่สามารถติดต่อจากสัตว์สู่คน (zoonotic disease) ได้ โดยทั่วไปจะพบโรคนี้เฉพาะในแพะและแกะแต่ในสัตว์เคี้ยวเอื้องอื่นๆอาจพบได้บ้างเป็นครั้งคราว โดยปกติโรคจะมีความรุนแรงในแพะมากกว่าในแกะ สามารถพบโรคนี้ได้หลายประเทศทั่วโลก

การติดต่อ

การติดต่อในสัตว์ สัตว์สามารถติดเชื้อไวรัสได้โดยการสัมผัสโดยตรงกับสัตว์ป่วย หรือ อาจติดเชื้อจากสะเก็ดแผลที่มีเชื้อไวรัสปนเปื้อนกับอุปกรณ์ และสิ่งแวดล้อม อาทิ เช่น ที่นอน อาหาร หรือรถยนต์พาหนะ โดยเชื้อไวรัสจะผ่านผิวหนังเข้าทางรอยแผลถลอกหรือบาดแผลขนาดเล็ก การนำสัตว์ไปแสดงหรือจัดนิทรรศการ และการประกวดสัตว์ จะเพิ่มความเสี่ยงในการติดเชื้อไวรัสชนิดนี้ได้ ทั้งนี้เนื่องจากสัตว์จากฟาร์มต่างๆมีโอกาสสัมผัสและติดเชื้อมากขึ้นขณะอยู่ในคอกที่อยู่ติดกัน และกรรมการผู้ตัดสินการประกวดอาจเป็นบุคคลที่นำเชื้อจากสัตว์ป่วยหรือสัตว์พาหนะไปติดสัตว์ที่ปกติได้ โดยในขณะที่ทำการตรวจสอบสุขภาพฟันและช่องปากของสัตว์ที่เข้าประกวดจากหลายๆฟาร์มในวันเดียวกันโดยไม่มีการเปลี่ยนถุงมือหรือเสื้อผ้า

การติดต่อจากสัตว์สู่คน คนสามารถติดเชื้อไวรัสที่ทำให้เกิดโรค scabby mouth จากสัตว์หรือเครื่องมือที่มีการปนเปื้อนเชื้อไวรัสนี้ได้ เคยมีรายงานว่าเชื้อไวรัสสามารถเข้าทางผิวหนังของคนขณะทำวัคซีนป้องกันโรค scabby mouth ชนิดเชื้อเป็นให้แก่แกะ ทำให้เกิดแผลเจ็บปวด (รูปที่ 1) โดยปกติแผลจะหายเป็นปกติโดยไม่มีแผลเป็นภายในระยะเวลา 1-2 เดือน

อาการและรอยโรค

ในระยะแรกจะพบรอยโรคมักมีลักษณะเป็นผื่นนูน (papules) ต่อมาจะกลายเป็นแผลพุพอง (blisters) หรือ ตุ่มหนอง (pustules) แล้วตกเป็นสะเก็ดแผลในที่สุด บริเวณส่วนของร่างกายที่มักพบรอยโรคได้แก่ ริมฝีปาก รูจมูก ใบหู รอบตา ง่ามเท้า ขา เต้านม และอวัยวะสืบพันธุ์ (รูปที่ 2-4) ในกรณีที่พบรอยโรคที่เท้าหากเป็นมากจะทำให้สัตว์มีอาการเจ็บเท้าทั้งในสัตว์ที่โตแล้วและสัตว์อายุน้อยๆ ในลูกสัตว์ที่เป็นโรคนี้และมีรอยโรค

ที่ปาก อาจทำให้การดูดนมแม่หรือกินอาหารลำบาก จึงต้องมีการอนุบาลสัตว์ป่วยเป็นกรณีพิเศษ เช่น ป้อนด้วยขวดนม หรือ ให้อาหารทางหลอดให้อาหาร (tube feeding) เป็นต้น

การวินิจฉัย

การวินิจฉัยโรคนี้จะสังเกตจากอาการ และประวัติสัตว์ในฝูง รวมถึงการตรวจทางห้องปฏิบัติการ โดยให้วินิจฉัยแยกจากโรคบลูทงก์ (Bluetongue) โรคปากและเท้าเปื่อย (Food and Mouth Disease; FMD) โรคผิวหนังจากการติดเชื้อราชนิด *Dermatophilus congolensis* (Dermatophilosis) โรคผิวหนังจากการติดเชื้อแบคทีเรีย และกลุ่มอาการผิวหนังเกิดอาการแพ้แสง (Photosensitization)

การรักษา

ในกรณีที่สัตว์มีอาการและรอยโรคไม่มากนัก อาจไม่จำเป็นต้องให้การรักษาใดๆ เนื่องจากสัตว์จะมีอาการดีขึ้นเองในเวลาประมาณ 1 เดือน เว้นแต่กรณีที่แผลมีการติดเชื้อแบคทีเรียแทรกซ้อน หรือมีตัวอ่อนของแมลงวัน (maggot) ในบาดแผล อาจพิจารณาให้ยาปฏิชีวนะเพื่อควบคุมการติดเชื้อแบคทีเรียแทรกซ้อน และควบคุมกำจัดหนอนแมลงที่บาดแผลโดยให้ยาโรยกำจัดตัวอ่อนของแมลง

การควบคุมและป้องกันโรค

ในสัตว์

1.การทําวัดขึ้นป้องกันโรคปากเปื่อยในแกะและแพะ (scabby mouth) ชนิดเชื้อเป็น จะพิจารณาทำวัคซีนในกรณีที่พื้นที่ที่มีอุบัติการณ์ของโรคนี้ ในลูกแกะควรทําวัดขึ้นเมื่ออายุประมาณ 1 เดือน และฉีดกระตุ้นภูมิคุ้มกัน (booster) อีกครั้งใน 2-3 เดือนต่อมา โดยสัตว์จะมีภูมิคุ้มกันหลังจากการทําวัดขึ้นแล้ว 14 วัน

วิธีการเตรียมวัคซีนชนิดเชื้อเป็นจากเชื้อในฟาร์มที่เกิดโรค

1.แกะแผลหรือรอยโรคที่เกิดขึ้น ควรเป็นสะเก็ดแผลที่ยังไม่หายดี ห้ามทายาฆ่าเชื้อก่อนเก็บตัวอย่าง และให้สวมถุงมือป้องกันการติดเชื้อ นำสะเก็ดแผลมาล้างด้วย normal saline solution 2-3 ครั้ง

2.นำสะเก็ดแผลมาตัดเป็นชิ้นเล็กด้วยกรรไกรในภาชนะ เช่น โกร่งบดยาที่ผ่านการนึ่งฆ่าเชื้อแล้ว บดตัวอย่างให้ละเอียดเพื่อให้เชื้อไวรัสหลุดออกมานอกเซลล์ ผสมให้เข้ากันกับ glycerol saline solution (phosphate buffer solution หรือ normal saline solution ผสมกับ Glycerin ในอัตราส่วน 1:1) โดยทำเป็น 1 % suspension นำมาปั่นในเครื่องปั่น ความเร็ว 1,500-2,000 รอบต่อนาที หรือตั้งทิ้งไว้ให้ตกตะกอน นำน้ำใสส่วนบน (supernatant) ใช้เป็นวัคซีนป้องกันโรคในแกะ-แพะ

3.ภาชนะที่ใช้เตรียมหรือวัคซีนที่เหลือให้ต้มเพื่อฆ่าเชื้อไวรัส

4.วัคซีนที่เหลือหากต้องการเก็บไว้ใช้ให้เก็บในช่องแช่แข็งได้นาน 1-2 เดือน

วิธีการทําวัดขึ้น-

ใช้เข็มเบอร์ 18 จุ่มในวัคซีนแล้วขีดที่ผิวหนังบริเวณโคนขาตํานในของแกะ หรือในแพะนิยมทำบริเวณผิวหนังด้านล่างของโคนหาง (caudal fold) โดยขีดให้เป็นแนวยาวรอยขีดไม่ควรเกิน 2 นิ้ว (กรณีแม่แกะกำลังตั้งท้อง ควรทําวัดขึ้นที่บริเวณด้านหลังของข้อศอกขาหน้า เนื่องจากหากทำบริเวณโคนขาตํานในจะทำให้วัคซีนมีโอกาสสัมผัสกับเต้านม และลูกที่เกิดมาอาจติดเชื้อจากการดูดนมแม่ได้) ตรวจเช็คกายหลังการทําวัดขึ้น 5-10 วัน จะพบตุ่มหนอง (pustule) บริเวณแนวที่เราขีดวัคซีนดังกล่าว (คล้ายกับการปลูกฝีในคน) และตุ่มหนองจะกลายเป็นสะเก็ดและหายเป็นปกติภายใน 3-4 สัปดาห์หลังจากการทําวัดขึ้น

2.กรณีฝูงสัตว์ที่เคยได้รับเชื้อไวรัสโรคปากเปื่อยแล้วหายป่วย จะมีภูมิคุ้มกันตลอดชีวิต แต่อย่างไรก็ตาม สัตว์อาจมีการติดเชื้อได้มากกว่าหนึ่งครั้งในชีวิต โดยหากมีการติดเชื้อซ้ำแล้วสัตว์จะไม่แสดงอาการรุนแรงเท่ากับการติดเชื้อในครั้งแรก กรณีนี้อาจไม่จำเป็นต้องให้สัตว์ได้รับวัคซีนป้องกันโรคปากเปื่อยอีก

ในคน

สวมถุงมือเมื่อสัมผัสกับสัตว์โดยเฉพาะอย่างยิ่งขณะเปิดปากหรือจมูกที่มีรอยโรคปากเปื่อย และหลังสัมผัสหรือทำงานกับสัตว์ป่วยหรือขณะกำลังทำวัคซีน และให้ล้างมือด้วยสบู่หรือน้ำยาล้างมือให้สะอาดทุกครั้ง

เอกสารอ้างอิง

Colman, M. 2004. "Sheep health scabby mouth". [Online]. Available : http://www.dpi.nsw.gov.au/_data/assets/pdf_file/0006/179835/scabby-mouth.pdf

Leite-Browning, M. 2008. "Contagious Ecthyma (Orf/Sore Mouth) in Sheep and Goats". [Online]. Available : <http://www.aces.edu/pubs/docs/U/UNP-0063/UNP-0063.pdf>

Maxwell, D. 2003. "Livestock health Scabby mouth in sheep". [Online]. Available : <http://www2.dpi.qld.gov.au/sheep/8370.html>

Merck Veterinary Manual. 2011. "Contagious Ecthyma : Introduction(Orf, Contagious pustular dermatitis, Sore mouth)". [Online]. Available : <http://www.merckvetmanual.com/mvm/index.jsp?cfile=htm/bc/71000.htm&word=scabby%2cmouth%2csheep>

Schoenian, S. 2010. "Soremouth (orf) in sheep and goats". [Online]. Available : <http://www.sheepandgoat.com/articles/soremouth.html>

รูปที่ 1 : แผลที่นิ้วมือของคนที่ติดเชื้อไวรัสโรค scabby mouth (ที่มา : www.cdc.gov)

รูปที่ 2 : แพะที่ติดเชื้อมีตุ่มแผลบริเวณริมฝีปาก (ที่มา : ศวพ.ภาคตะวันตก)

รูปที่ 3 : แพะที่ติดเชื้อมีตุ่มแผลและเริ่มเป็นสะเก็ดบริเวณรอบปาก (ที่มา : www.aces.edu)

รูปที่ 4 : แพะที่ติดเชื้อมีสะเก็ดแผลบริเวณใบหู (ที่มา : www.sheepandgoat.com)